

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی

گروه جغرافیا

پایان نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری

عنوان پایان نامه:

تأثیر فضای شهری بر الگوهای رفتاری

نمونه موردی: رفتار فراغتی در بوستان های منتخب شهر تهران

استاد راهنما:

دکتر اسماعیل علی اکبری

استاد مشاور:

دکتر مصطفی طالشی

دانشجو:

بهنام اسد

بهار ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره:
تاریخ:
پیوست:

تصویب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا

تحت عنوان:

تاثیر فضای شهری بر الگوهای رفتاری نمونه موردی در

پارکهای منتخب شهر تهران

تاریخ دفاع ۹۰/۳/۱۶ ساعت: ۱۶-۱۵

عالی

درجه ارزشیابی:

۱۹

نمره:

شکرده ۱۹

هیات داوران:

اساتید	نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	امضاء
استاد راهنما	دکتر اسماعیل علی اکبری	دانشیار	
استاد مشاور	دکتر مصطفی طالبی	استادیار	
استاد داور	دکتر سید مهدی موسی کاظمی	استادیار	

با سپاس از دلسوزی و صبر همه آموزگارانم

به خصوص

دکتر اسماعیل علی اکبری

تقدیم می کنم به

اسطوره‌های ایثار و فداکاری

پدر و مادرم

چکیده:

شهرها به ویژه کلان شهرها، کانون بیشترین ناهنجاری‌های رفتاری هستند؛ لذا دستیابی به یک راهبرد کارآمد مدیریت رفتار، از جمله مهم‌ترین وظایف مدیریت و برنامه‌ریزی شهری است.

رابطه میان فضا و رفتار یا محیط و اجتماع، هم در علوم اجتماعی (زیبایی‌شناسی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و مدیریت) و هم در علوم محیطی (معماری، جغرافیا و شهرسازی) به پیدایش الگوهای نظری منجر شده که در مجموع راهنمای مناسبی برای تدوین یک مدل فضا محور در مدیریت رفتار شهری است؛ درون مایه نظریه‌های فوق این است که فضا باز تولید اجتماعی دارد؛ فضای شهری به طور اعم و سیمای شهری به طور اخص، باز نمود رفتاری پیدا می‌کند؛ بدین معنا که فضای موزون انسان را به رفتار موزون و فضای ناموزون انسان را به رفتار ناموزون هدایت می‌کند.

دیدگاه فضایی در کلان شهر تهران تاکنون یا مستقیماً مورد توجه نبوده یا در حدی ناچیز مورد توجه قرار گرفته است. این پژوهش با هدف بازشناسی ارتباط و تأثیر فضا در رفتار براساس روش تحقیق تجربی (آزمایشی) در پارک‌های منتخب شهر تهران به عنوان نمونه موردی، مداخله فضایی برای سامان‌دهی سیمای شهری را به عنوان ابزار هدایت و مدیریت پایدار الگوهای رفتاری (فردی، جمعی) در کلان شهر تهران پیشنهاد می‌کند.

روش انتخاب از میان پارک‌های سطح شهر تهران بر این اساس طرح شده است که جهت مقایسه دو نوع فضای فراغتی بوستان (یکی با ساختاری ساماندهی شده و دیگری با ساختاری نابه‌سامان) تنها فضا به‌عنوان یک عامل تأثیرگذار بر رفتار ایفای نقش کند و باقی عوامل تأثیرگذار چون فرهنگ، پایگاه اجتماعی و طبقه درآمدی برای بوستان‌های متناظر یکسان باشد و این امر از طریق انتخاب نمونه‌های موزون و ناموزون در یک ناحیه شهری (خرده تقسیمات منطقه شهری) امکان‌پذیر می‌باشد. جدایی‌گزینی اجتماعی - فضایی افراد در شهرها (نظریه اکولوژی اجتماعی: مکتب شیکاگو) باعث می‌شود که اشخاص با پایگاه‌های اجتماعی، درآمدی و فرهنگی یکسان در یک محدوده جغرافیایی گرد آمده و سکنی‌گزینند و هر چه این محدوده جغرافیایی کوچکتر در نظر گرفته شود همگنی افراد ساکن در آن بیشتر دیده خواهد شد. یافته‌ها از مقایسه ثبت رفتارها در بوستان‌های متناظر قلمستان و یاس در ناحیه ۷ از منطقه ۱ شهرداری تهران و بوستان‌های متناظر ۱۵ خرداد و گلستانه در ناحیه ۳ از منطقه ۱۸ شهرداری تهران نشان می‌دهد که تأثیر فضای ناموزون در تولید رفتار ناهنجار به گونه‌ای کاملاً مؤثر با رابطه‌ای قوی بوده و فضای موزون نیز با رابطه‌ای ضعیف‌تر اما محسوس باعث هدایت رفتار بازدیدکنندگان از فضا به سوی رفتار هنجار خواهد بود.

کلید واژگان: فضای شهری، فضای موزون، فضای ناموزون، رفتار شهری، رفتار فراغتی، پارک‌های

شهری، منطقه ۱ شهرداری تهران، منطقه ۱۸ شهرداری تهران.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	پیشگفتار.....
فصل اول : کلیات	
۴.....	۱-۱ مقدمه
۴.....	۲-۱ بیان مسأله
۷.....	۳-۱ اهداف.....
۹.....	۴-۱ اهمیت و ضرورت موضوع
۱۰.....	۵-۱ پیشینه مطالعاتی موضوع
۱۵.....	۶-۱ فرضیه‌های تحقیق
۱۶.....	۷-۱ روش و ابزار تحقیق
۱۹.....	۸-۱ قلمرو تحقیق
۲۱.....	۹-۱ تعریف واژه‌ها و اصطلاحات
۲۲.....	۱۰-۱ محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق
فصل دوم : مفاهیم و مبانی نظری	
۲۴.....	۱-۲ مفهوم‌شناسی و گونه‌های فضا.....
۲۴.....	۲-۱-۲ تقسیم‌بندی فضا به لحاظ فلسفی
۲۸.....	۲-۱-۲ تقسیم‌بندی فضا به لحاظ روانشناسی
۲۹.....	۲-۱-۲ تقسیم‌بندی فضا به لحاظ سیاسی و عملکردی.....
۳۰.....	۲-۲ مؤلفه‌ها یا عناصر تشکیل‌دهنده فضا از منظر مدیریت و شهرسازی
۳۰.....	۱-۲-۲ عناصر ثابت
۳۱.....	۲-۲-۲ عناصر نیمه ثابت
۳۲.....	۳-۲-۲ عناصر غیر ثابت
۳۳.....	۳-۲ مؤلفه‌های سازمان فضا از منظر جغرافیایی
۳۳.....	۱-۳-۲ عناصر کالبد
۳۳.....	۲-۳-۲ عناصر مکان (محیط طبیعی)
۳۴.....	۳-۳-۲ عنصر انسان (محیط اجتماعی)
۳۴.....	۴-۲ شناخت و رویکردهای مفهومی فضای شهری
۴۲.....	۵-۲ کارکردهای فضای شهری
۴۳.....	۱-۵-۲ کارکرد اجتماعی فضا
۴۳.....	۲-۵-۲ کارکرد ادراکی فضا

۴۳ کارکرد زیبایی شناختی (نمادین) فضا
۴۴ کارکرد معنایی فضا
۴۴ کارکرد غیر کلامی فضا (حرکتی)
۴۴ فضای فراغتی
۴۵ پارک به عنوان فضای فراغتی
۴۹ پیشینه پارک سازی
۵۱ طبقه بندی پارک ها بر اساس حوزه نفوذ
۵۳ مفهوم شناسی و گونه شناسی رفتار
۵۳ انواع رفتارها
۵۷ الگوهای رفتاری هنجار و ناهنجار
۵۸ عوامل تأثیر گذار بر رفتار
۶۳ مبانی نظری مرتبط با فضا و رفتار

فصل سوم: شناخت فضای فراغتی مورد مطالعه

۸۱ تصویر کلان فضای سبز فراغتی شهر تهران
۸۴ شناخت ساختار فضایی بوستان های مورد مطالعه
۸۴ اصول و معیارهای بازشناسی فضای موزون از فضای ناموزون
۸۷ تحلیل سازمان فضایی بوستان قلمستان
۹۶ تحلیل سازمان فضایی بوستان یاس
۱۰۵ تحلیل سازمان فضایی بوستان ۱۵ خرداد
۱۱۵ تحلیل سازمان فضایی بوستان گلستانه
۱۲۴ جمع بندی

فصل چهارم: یافته های تحقیق (تحلیل رخدادهای رفتاری)

۱۲۶ مقدمه
۱۲۸ الگوهای رفتاری هنجار و ناهنجار در بوستان قلمستان
۱۳۰ الگوهای رفتاری هنجار و ناهنجار در بوستان یاس
۱۳۴ تحلیل رفتارهای شهروندان با توجه به ساختار فضایی بوستان های قلمستان و یاس
۱۳۷ الگوهای رفتاری هنجار و ناهنجار در بوستان ۱۵ خرداد
۱۳۹ الگوهای رفتاری هنجار و ناهنجار در بوستان گلستانه
۱۴۳ تحلیل رفتارهای شهروندان با توجه به ساختار فضایی بوستان های ۱۵ خرداد و گلستانه

فصل پنجم: آزمون فرضیه‌ها، نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۱-۵ آزمون فرضیات ۱۴۸

۲-۵ نتیجه‌گیری ۱۵۶

۳-۵ آرایه پیشنهاد ۱۵۸

فهرست منابع ۱۶۱

چکیده انگلیسی ۱۶۴

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱: نحوه ارزیابی الگوهای رفتاری هنجار و ناهنجار در پارک‌های مورد مطالعه	۱۷
جدول ۲: ابعاد و معیارهای مطالعه ساختار فضایی پارک‌های مورد مطالعه	۸۵
جدول ۳: مشخصات شهری و جغرافیایی بوستان قلمستان	۸۷
جدول ۴: معیارهای تشخیص موزونی یا ناموزونی ساختار فضایی بوستان قلمستان	۹۵
جدول ۵: مشخصات شهری و جغرافیایی بوستان یاس	۹۴
جدول ۶: معیارهای تشخیص موزونی یا ناموزونی ساختار فضایی بوستان یاس	۱۰۴
جدول ۷: مشخصات شهری و جغرافیایی بوستان ۱۵ خرداد	۱۰۵
جدول ۸: معیارهای تشخیص موزونی یا ناموزونی ساختار فضایی بوستان ۱۵ خرداد	۱۱۴
جدول ۹: مشخصات شهری و جغرافیایی بوستان گلستانه	۱۱۵
جدول ۱۰: معیارهای تشخیص موزونی یا ناموزونی ساختار فضایی بوستان گلستانه	۱۲۳
جدول ۱۱: رفتارهای مورد سنجش در بوستان‌های مورد مطالعه	۱۲۷
جدول ۱۲: الگوهای رفتاری در بوستان قلمستان روز شنبه	۱۲۸
جدول ۱۳: الگوهای رفتاری در بوستان قلمستان روز سه‌شنبه	۱۲۸
جدول ۱۴: الگوهای رفتاری در بوستان قلمستان روز پنج‌شنبه	۱۲۹
جدول ۱۵: رفتارهای هنجار و ناهنجار در بوستان قلمستان در کل هفته	۱۲۹
جدول ۱۶: الگوهای رفتاری در بوستان یاس روز شنبه	۱۳۰
جدول ۱۷: الگوهای رفتاری در بوستان یاس روز سه‌شنبه	۱۳۱
جدول ۱۸: الگوهای رفتاری در بوستان یاس روز پنج‌شنبه	۱۳۱
جدول ۱۹: رفتارهای هنجار و ناهنجار در بوستان یاس در کل هفته	۱۳۲
جدول ۲۰: جدول مقایسه‌ای رفتارهای هنجار و ناهنجار در بوستان‌های متناظر قلمستان و یاس	۱۳۳
جدول ۲۱: الگوهای رفتاری در بوستان ۱۵ خرداد روز شنبه	۱۳۷
جدول ۲۲: الگوهای رفتاری در بوستان ۱۵ خرداد روز سه‌شنبه	۱۳۷
جدول ۲۳: الگوهای رفتاری در بوستان ۱۵ خرداد روز پنج‌شنبه	۱۳۸
جدول ۲۴: رفتارهای هنجار و ناهنجار در بوستان ۱۵ خرداد در کل هفته	۱۳۸
جدول ۲۵: الگوهای رفتاری در بوستان گلستانه روز شنبه	۱۳۹
جدول ۲۶: الگوهای رفتاری در بوستان گلستانه روز سه‌شنبه	۱۴۰
جدول ۲۷: الگوهای رفتاری در بوستان گلستانه روز پنج‌شنبه	۱۴۰
جدول ۲۸: رفتارهای هنجار و ناهنجار در بوستان گلستانه در کل هفته	۱۴۱
جدول ۲۹: جدول مقایسه‌ای رفتارهای هنجار و ناهنجار در بوستان‌های متناظر ۱۵ خرداد و گلستانه	۱۴۲
جدول ۳۰: وضعیت مقایسه‌ای رفتارهای هنجار در بوستان‌های متناظر قلمستان و یاس	۱۴۹

- جدول ۳۱: وضعیت مقایسه‌ای رفتارهای هنجار در بوستان‌های متناظر ۱۵ خرداد و گلستانه ۱۵۰
- جدول ۳۲: وضعیت مقایسه‌ای رفتارهای ناهنجار در بوستان‌های متناظر قلمستان و یاس ۱۵۲
- جدول ۳۳: وضعیت مقایسه‌ای رفتارهای ناهنجار در بوستان‌های متناظر ۱۵ خرداد و گلستانه ۱۵۴

فهرست نقشه‌ها

صفحه	عنوان
۸۳	۱-۳: پراکنش فضای سبز در گستره شهر تهران
۸۶	۲-۳: موقعیت نمونه‌های موردی تحقیق در پیکره شهر تهران
۸۸	۳-۳: موقعیت بوستان قلمستان در محدوده منطقه
۸۹	۴-۳: بوستان قلمستان
۹۷	۵-۳: موقعیت بوستان یاس در محدوده منطقه
۹۸	۶-۳: بوستان یاس
۱۰۶	۷-۳: موقعیت بوستان ۱۵ خرداد در محدوده منطقه
۱۰۷	۸-۳: بوستان ۱۵ خرداد
۱۱۶	۹-۳: موقعیت بوستان گلستانه در محدوده منطقه
۱۱۷	۱۰-۳: بوستان گلستانه

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار ۱: تأثیر متقابل فضا و انسان بر یکدیگر	۸
نمودار ۲: قلمرو موضوعی پژوهش	۱۹
نمودار ۳: فراوانی رفتارهای هنجار در بوستان‌های قلمستان و یاس	۱۳۳
نمودار ۴: فراوانی رفتارهای ناهنجار در بوستان‌های قلمستان و یاس	۱۳۴
نمودار ۵: فراوانی رفتارهای هنجار در بوستان‌های ۱۵ خرداد و گلستانه	۱۴۲
نمودار ۶: فراوانی رفتارهای ناهنجار در بوستان‌های ۱۵ خرداد و گلستانه	۱۴۳
نمودار ۷: فراوانی رفتارهای هنجار در بوستان‌های قلمستان و یاس	۱۴۹
نمودار ۸: فراوانی رفتارهای هنجار در بوستان‌های ۱۵ خرداد و گلستانه	۱۵۱
نمودار ۹: فراوانی رفتارهای ناهنجار در بوستان‌های قلمستان و یاس	۱۵۳
نمودار ۱۰: فراوانی رفتارهای ناهنجار در بوستان‌های ۱۵ خرداد و گلستانه	۱۵۵

پیشگفتار

شکل شهر، مرفولوژی شهر است. به این معنی که شکل شهر در برگیرنده بافت فیزیکی، عملکردهای اداری و صنعتی و مجموع ساختمان‌هایی است که معرف فضایی پدیده‌های شهری هستند. در این ارتباط کوین لینچ از اصطلاح « فضای تطبیق داده شده » استفاده می‌کند که از نظر کالبدی فعالیت‌ها را هم در خود جای می‌دهد (بحرینی، ۱۳۷۷). گوردون کالن این موضوع را با مطرح ساختن « عنصر تناسبات » در محیط‌های انسان ساخت مورد توجه قرار می‌دهد. وی عنوان می‌کند که فرق بین بزرگ بودن و افراشته بودن در اندازه تناسبات است. در حقیقت هنر تناسبات وجود دارد، همان طوری که هنر معماری وجود دارد. دلیل وجود آن نیز به دلیل ایجاد نظم معقول بین تمام عناصری است که در تکوین محیط استفاده شده‌اند. ساختمان‌ها، طبیعت، درختان، آب، ترافیک، علائم تبلیغاتی و مانند آنها را باید به گونه‌ای به هم مرتبط کنیم تا این که نمایش هنری به حقیقت پیوندد. زیرا شهر رویدادی هیجان‌انگیز در محیط است (کالن، ۱۳۷۷) مهمترین اهداف هنر مورد اشاره کالن و هنر مورد اشاره لینچ در طراحی شهری به تأمین بصری معطوف است. در کتاب « محیط‌های پاسخ‌ده » این نکته به عنوان یکی از عوامل پاسخ‌دهندگی محیط به این صورت مورد توجه قرار گرفته است: این موضوع مهمی در شکل شهر است، زیرا قویاً بر تفسیر مردم از مکان تأثیر خواهد گذاشت. چه برنامه ریزان مایل باشند و یا نباشند مردم از جزئیات برتافته از ابنیه برای تفسیر خود نسبت به مکان وام می‌گیرند؛ همین که مکانی بتواند به وسیله کیفیات ظاهری خویش مفاهیمی را به مردم منتقل کند و آنها را با حق انتخاب‌هایشان آشنا کند، آن مکان دارای تناسبات بصری است (صالحی، ۱۳۸۶، ۲).

در فصل اول بعد از بیان مسئله به تشریح اهداف تحقیق، اهمیت و ضرورت موضوع، پیشینه مطالعاتی موضوع، فرضیه‌های تحقیق، روش تحقیق و قلمرو تحقیق خواهیم پرداخت و واژگان کلیدی این پایان‌نامه را تعریف و به بیان محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق خواهیم پرداخت. در فصل دوم (مفاهیم و مبانی نظری) به شناخت فضا و رفتار پرداخته و مبانی نظری علوم جامعه‌شناسی، زیبایی‌شناسی، معماری، روانشناسی و جغرافیا مرتبط با فضا و رفتار را بیان خواهیم نمود. در فصل سوم فضاهای نمونه مورد

مطالعه را از لحاظ موزونی و یا ناموزونی فضا مطالعه نموده و در فصل چهارم به تحلیل رفتارهای رخ داده در این فضاها می‌پردازیم و در آخر در فصل پنجم، پس از آزمون فرضیات، نتیجه‌گیری و پیشنهادات بیان می‌شوند.

فصل اول : کلیات

۱-۱- مقدمه :

امروزه بیشترین جمعیت دنیا در شهرها ساکن هستند. شهرهایی که ساخته دست بشرند اما چون مکان زندگی او نیز می‌باشند، خواه‌ناخواه تحریک کننده عواطف، احساسات یا استرس‌ها در وجود وی می‌باشند. همچنین از آنجایی که بالاخص کلان شهرها کانون بیشترین ناهنجاری‌های رفتاری هستند، باید برای مهار این استرس‌ها یا کاهش ناهنجاری‌ها، راهی و راه‌هایی که اکنون از جانب مسئولان ذی‌ربط برای سیاستگذاری در این باره، پیگیری می‌شود، پیدا نمود. هشدار به‌عنوان یکی از راهکارها جهت قبولاندن قوانین و اصول زندگی شهری به مردم به لحاظ ماهیت درونی خود می‌تواند تنش‌زا بوده و حساسیت و لجاجت مخاطب را برمی‌انگیزد و یا آموزش همگانی که به جهت تفاوت فرهنگ، پایگاه‌های اجتماعی و سطح تحصیلات مردم کلان‌شهر عموماً دیر بازده و پرهزینه می‌باشد. لذا دستیابی به یک راهبرد کارآمد مدیریت رفتار، از جمله مهمترین وظایف برنامه ریزی و مدیریت شهری است، رابطه میان فضا و رفتار از دیدگاه علوم مختلفی چون جامعه‌شناسی، روانشناسی، جغرافیا و معماری مورد بحث قرار گرفته که ماحصل آن پیدایش نظریه‌هایی متناسب با دیدگاه آن علوم در این باره است. اما برآیند تمامی این نظریه‌ها بر ارتباط بین فضا و رفتار تأکید دارد.

هر یک از نمادهای به کار رفته در فضای شهری چون گره‌ها، پیوندها، مجسمه‌های درون میدین، برج‌ها و دروازه‌ها و همچنین فضاهای عمومی که خاطره جمعی برای ساکنین شهر دارند و نحوه چیدمان عناصر شهری با کاربری‌های متفاوت در ارتباط با هم حامل پیامی هستند و متناسب با آن پیام، بیننده را به رفتاری خاص فرا می‌خوانند.

۱-۲- بیان مسئله :

آسایش محیطی از مؤلفه‌های مهم و اساسی محیط‌های انسان ساخت محسوب می‌شود: زیرا « برای سکونت و زندگی شهر خانه ای است بزرگ و همان گونه که خانه باید از صفات و مزایایی برخوردار باشد تا سکونت و زندگی را مطلوب و آسایش بخش سازد، شهر نیز باید دارای کیفیات و ویژگی‌هایی برای تأمین آسایش، راحتی و امنیت باشد. همچنین شهر مانند خانه باید محیطی گرم و صمیمی و دلپذیر باشد تا امکان زندگی مطلوب را فراهم سازد.» (لینچ، ۱۳۷۲، ۹۱) نتایج بررسی‌های اکتشافی متعدد

حاکمی از فرضیه ای مبنی بر وجود نوعی رابطه میان فراوانی انحرافات و ناهنجاری‌های اجتماعی (آلودگی‌های رفتاری) با مکان‌های آلوده است. فردریش انگلس در توصیف محلات بد لندن در قرن نوزدهم، به همجواری محیط ناسالم و کجروی‌های اجتماعی به شرح زیر اشاره می‌کند:

«محلّه ی سنت ژیل در دل پر جمعیت ترین بخش شهر واقع شده است. همه جا پشته ای از زباله و خاکستر و فاضلاب جلوی درها ریخته شده که سبب تشکیل لجن تهوع آوری می شوند. در اینجاست که فقیرترین فقیران، دزدان، شیادان، قربانیان فاحشگی، همه به گونه ای درهم و برهم می‌زینند. بنابراین اگر فردی در محیط مجاور خود در معرض عوامل آلودگی قرار گیرد، به تدریج شرایط ذهنی و عینی لازم برای وقوع ناهنجاری رفتاری در او نیز افزایش می‌یابد. عدم نظارت و مراقبت‌های محیطی مانند انباشت آشغال‌ها در مکان‌هایی نظیر خرابه‌ها و یا فضاهای شهری، انجام برخی رفتارهای ناهنجار و خشن، ولگردی و تکدی‌گری را در چنین مکان‌هایی همراه می‌سازد. (صالحی، ۱۳۸۶، ۲)

سیما و شکل شهرها در معرض دید مستمر ساکنین شهر و همچنین شهرگذاران قرار دارد. بیش از هر چیز دیگر از طریق دید بر روحیه مردم تأثیر می‌گذارد. این شکل می‌تواند همانند هنر موسیقی، ادبیات و نقاشی کاملاً موزون و یا با اغتشاش همراه، و بر فعالیت‌ها، رفتارها و ارتباطات شهری تأثیری نامطلوب بر جای گذارد. ساماندهی شکل شهر و برقراری ارتباط بین اجزاء بافت شهری که رکن اساسی برنامه‌ریزی شهری به حساب می‌آید؛ در حقیقت ظرفی است که امکان می‌دهد تا رفتارها، فعالیت‌ها و ارتباطات شهری در آن به وقوع بپیوندد.

در این میان برنامه‌ریزی و به دنبال آن طراحی، مهارتی بنیادی برای ساماندهی مجدد فضاهای شهری است. مهارتی که آن را از فعالیت‌های دیگر در زمینه مهندسی محیط ساخته شده، باز می‌شناساند. منظره سازی مدرن در فقدان عقاید زیباشناختی و کیفیت بصری و همچنین هم‌پیوندی عملکردی عناصر و اجزاء، باعث ایجاد مسائل اجتماعی می‌گردد. برنامه‌ریزی و طراحی، باعث ایجاد نظم، زیبایی و مقیاس، مبتنی بر آرایش منطقی و قابل فهم عناصر مستقل می‌شود و ترتیب و رابطه عنصری را با عناصر دیگر در بر می‌گیرد. زیبایی در واقع همان کیفیت تعالی احساسات و درخشش ذهن است، که حس زیبایی‌شناختی و تأثیر بصری خارجی را به همراه دارد و مقیاس به منظور متناسب

کردن عناصر در ارتباط با هم از لحاظ بصری و عملکردی در ابعاد انسانی حرکت می کند و سبب به وجود آمدن رفاه و آسایش در روابط فضایی با محیط می شود.

در واقع برنامه ریزی و به دنبال آن طراحی فضای شهری، هنری محیطی است. آسایش و زیبایی در گرو قرار گیری به جا و مناسب اجزای تشکیل دهنده در یک ساختار فضایی بزرگتر است. ساختاری که سبک و سیاق طراحی را معین می کند، هر چه بینش وسیع تر و فرهنگی تری را مدنظر قرار دهد، راه حل های مطلوب تر و غنی تری حاصل می شود. بنابراین، با استفاده از این نظریه ها، این چنین استنتاج می کنیم: آن بخش از فضاهای شهری که واجد تناسبات بصری مطلوبی اند و به عبارت دیگر در آن اغتشاش بصری کمتری وجود دارد، نسبت به سایر فضاها احتمالاً کمتر با اغتشاش های رفتاری (رفتارهای نابهنجار و آنومیک) عجين می شوند.

بدین ترتیب تأثیر موزونی فضا در رفتار فرد شهرنشین را به عنوان مسأله ای اساسی مورد توجه قرار می گیرد. این تأثیر گذاری می تواند از طریق پارامترهای مداخله گری چون رنگ، نور، آراستگی، ریخت بناها، جنس نما، و مهمتر از آنها نحوه جای گیری و قرار گیری هر یک از اجزاء محیط و یا بافت شهری در ارتباط با هم و همچنین منظرهای طبیعی، کنترل و مدیریت شود. بدین معنا که با موزون سازی فضاهای شهری، می توان شهروندان را در بروز رفتاری موزون و بدور از استرس هدایت کرد. در همین حال لذت و آرامش منبعت از فضای موزون و آراسته، شهروندان را به جای فضای خصوصی به استفاده از فضاهای عمومی می کشاند. در قالب تعامل با این فضاهاست که احساس تعلق به فضا بارور می شود و انسان شهرنشین مسئولیت شهروندی را احساس می کند. تنها در این صورت می توان حس وابستگی به فضاهای شهری را تقویت کرد و به نقش مشارکت محلی شهروندان در اداره و مدیریت شهر امیدوار بود.

کلان شهر تهران به عنوان نخست شهر و پایتخت کشور پذیرای فرهنگ ها، آداب و سنن و پایگاه های مختلف اجتماعی و درآمدی است. فضاهای عمومی که فضاهای فراغت نیز جزیی از آنهاست محل برخورد، تعامل و رودررویی این فرهنگ هاست. این برخورد گروه های اجتماعی در فضاهایی با عملکرد فرامنطقه ای بیشتر و در فضاهای محله ای کمتر اتفاق می افتد که این خود ناشی از سکنی گزینی

و جایابی گروه‌های اجتماعی در شهرها با توجه به میزان درآمد و پایگاه اجتماعی آن‌ها در محله‌های به‌خصوص است. فضاهای فراغتی انتخاب شده پارک در مقیاس ناحیه‌ای در منطقه ۱۸ شهرداری تهران (یافت‌آباد) و فضاهای فراغتی انتخاب شده پارک در مقیاس محله‌ای در منطقه ۱ شهرداری تهران و مقایسه فضاهایی با ساخت بهینه با فضاهای دارای ساختار نامناسب و چگونگی تولید رفتارهای منبعث از هر یک از این فضاها ضرورت نگاهی دیگرگونه به تأثیر فضا بر رفتار و سیاست مدیریت شهری در این مورد را بازگو می‌کند.

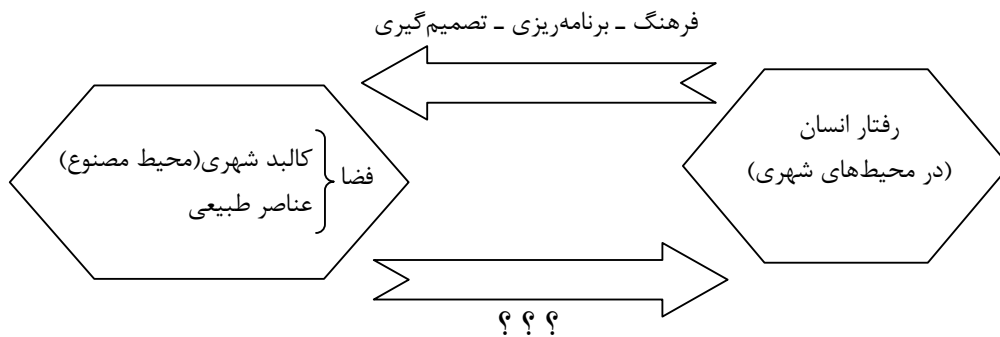
فرایند هر تحقیق بر پرسش کلیدی آن منطبق است و آن هدایت‌کننده مسیر تحقیق می‌باشد. در حقیقت پرسش تحقیق، مسأله اصلی این پایان‌نامه را که همانا ارتباط فضا و رفتار و نقش فضای سامان‌یافته در سازماندهی رفتار را مورد کندوکاو قرار می‌دهد. این پرسش به قرار زیر شکل گرفته است:

۱- فضاهای فراغتی موزون با چه تأثیراتی بر الگوهای رفتاری همراه هستند؟

۲- فضاهای فراغتی ناموزون با چه تأثیراتی بر الگوهای رفتاری همراه هستند؟

۱-۳- اهداف تحقیق :

هدف کلیدی این پایان‌نامه بررسی این مسئله است که ارتباط و تأثیر عنصر کالبد و فضای شهری در واقع نحوه چینش و جای‌گیری پهنه‌ها، عناصر و در مقیاسی کوچکتر اجزاء فضا در کنار و ارتباط عملکردی با یکدیگر، بر رفتار ارگانیزم زنده شهر یعنی انسان که خود خالق آن است، بررسی گردد. همانگونه که در نمودار ۱ دیده می‌شود هدف کلان این پایان‌نامه بررسی تأثیر فضا و نحوه سازماندهی آن بر انسان و رفتار اوست.

شکل ۱-۱ تأثیر متقابل فضا و انسان بر یکدیگر

اهم اهداف این پایان‌نامه به قرار زیر است:

هدف اصلی: بازشناسی ارتباط و تأثیر فضا در رفتار.

اهداف فرعی

- ۱- تأکید بر بهینه‌سازی و موزونی فضای شهری به دلیل امکان ارتباط بهتر و القای سریعتر مفاهیم و اصول شهرنشینی به شهروندان و شهرگذاران و پیشنهاد سازماندهی مناسب محیط شهری به مدیریت شهری به عنوان مسئول پی ریزی کالبد شهر و متولی ارتقای فرهنگ شهرنشینی.
- ۲- تبیین ارتباط بین رفتار و فضا از منظر علوم مختلف و معرفی مزایای استفاده از فضای ساماندهی شده و تأثیرات آن بر روحیه و رفتار افراد شهرنشین.
- ۳- معرفی اصلاح ساختار فضای شهری به عنوان راهکاری مستقل از ارتباط‌های کلامی نظیر هشدارها و آموزش‌های همگانی به صورت یک ارتباط غیر کلامی که موجب هدایت رفتار شهروندان و شهرگذاران به سوی رفتاری بهینه و موزون خواهد شد.
- ۴- دور نمودن فرآیند برنامه‌ریزی فضایی شهرها از فرآیندی صرفاً کارکرد محور بر پایه دانش معماری و فنی و دخیل نمودن علوم رفتاری که انسان تأثیرپذیر از این فضا را مورد مطالعه قرار می‌دهد و تأثیر فرایندهای ساخت فضا را بر انسان نیز مورد بررسی قرار می‌دهد.